

Openbare brief aan de Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk

<https://hdl.handle.net/1874/234746>

mm 11090

BR. 1879. I. 31.

Malken.

v. d. V.
Mr. 1879. I, 31

OPENBARE BRIEF

AAN DE

Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk

DOOR

Dr. A. B. VAN DER VIES,
Predikant bij de Waalsch-Herv. Gemeente te Breda.

BREDA — BROESE & COMP. — Boekh.

OPENBARE BRIEF.

OPENBARE BRIEF

AAN DE

Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk

DOOR

D^r. A. B. VAN DER VIES,

Predikant bij de Waalsch-Herv. Gemeente te Breda.

BREDA — BROESE & COMP. — Boekh.

Mijne Heeren!

De ernstige omstandigheden, waarin de Ned. Herv. Kerk zich op dit oogenblik bevindt, leggen aan hare leden en in het bijzonder aan hare predikanten den plicht op, zich rekenschap te geven van hunne verhouding tot die Kerk en van de gedragslijn, welke zij ter handhaving hunner beginselen en rechten te volgen hebben. Dien plicht heb ook ik naar mijn vermogen betracht, en meen het nu aan de kerk en aan mij zelve verschuldigd te zijn, aan Uwe Vergadering de uitkomst mijner overwegingen mede te deelen.

Daar ik mij niet voorstel anderen tot onderteekening van dit schrijven uit te noodigen en ik dus geheel voor mij zelve spreek, neem ik de vrijheid eenigszins uitvoeriger dan in een gemeenschappelijk schrijven geschieden kan, mijne overtuiging uit te spreken. Zoo doende hoop ik tevens elk misverstand omtrent mijne bedoeling te voorkomen.

Opgevoed en groot gebracht in de Ned. Herv. Kerk, werd mij reeds in mijne jeugd het Christendom voorgesteld als de godsdienst, die dáárom boven anderen uitmunt, omdat het niet eene leer, maar het zedelijk-godsdienstig leven op den voorgrond plaatst. Dat werd mij ook geleerd door den Waalschen predikant J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, van wien ik het catechetisch onderwijs mocht ontvangen. Werd mij het Christendom voorgesteld als supranatureel in zijn oorsprong, nimmer werd mij geleerd dat het wonder de laatste grond van het Christelijk geloof behoorde te zijn

en evenmin dat eene bepaalde dogmatische formule de onmisbare voorwaarde zou wezen van het toetreden tot de Christelijke gemeente.

Later volgde ik als kweekeling der Leidsche Hoogeschool de lessen der hoogleeraren van de Theologische faculteit. Zij leerden mij de methode der historische critiek toepassen op de boeken des O. en N. Verbonds. Dat wetenschappelijk onderzoek leidde mij tot eene geheel andere opvatting van het Christendom. Het leerde mij scherp onderscheiden tusschen den godsdienst van JEZUS en het Kerkelijk Christendom. Het supranaturalisme bleek onhoudbaar, maar de prediking van het koninkrijk der hemelen door JEZUS van Nazareth kwam des te heerlijker voor den dag in al haar eenvoud, diepte en waarheid.

Reeds in dien tijd werd onder mijne medestudenten ernstig de vraag besproken of er voor de aanhangers der Moderne Theologie wel plaats zoude wezen als predikanten in de Ned. Herv. Kerk. Moest men niet o. a. bij het afleggen van het proponenten-examen eene verklaring onderteekenen, die dogmatisch ons te sterk zou knellen? Werd niet in art. 11 van het Algemeen Reglement der Kerk van »het handhaven der leer" gesproken, alsof in eene Protestansch-Christelijke Kerk een gezag bestond om eene leer te formuleeren en op te leggen?

Veroorlooft mij, M. H.! U mede te deelen hoe ik voor mij zelve die bezwaren heb opgelost, zoodat ik de vrijmoedigheid heb gehad om de bedoelde verklaring te onderteekenen en naar het predikambt in de Ned. Herv. Kerk te staan.

De officieele kerkelijke taal onderstelt het supranaturalisme en kan daarom niet de taal zijn van de aanhangers der Moderne Theologie. Toch kunnen zij eene in die taal gestelde formule onderteekenen, wanneer aan twee voorwaarden wordt voldaan. De eerste voorwaarde is natuurlijk dat de onderteekenaar de gedachten, welke, zij het dan ook in eene taal waarvan hij zich niet meer bedient, in de formule worden

uitgesproken, door hem gedeeld en als waar erkend worden. De tweede voorwaarde is deze: dat zij, die de formule ter onderteekening voorleggen, deze onderscheiding tusschen vorm en inhoud erkennen en niet op den vorm, maar op den inhoud den nadruk leggen.

Deze beide voorwaarden waren aanwezig.

Wat de eerste betreft, zij kon geen bezwaar voor mij opleveren tegen het onderteekenen der formule. Al had ik met het supranaturalisme gebroken, ik stond daarom niet in eene vijandige houding tegenover het Christendom, zelfs niet tegenover de leer der Hervormde Kerk. Integendeel. Wij hadden onder leiding van onzen voortreffelijken leermeester, den Hoogleeraar SCHOLTEN, de vaste overtuiging ons verworven, dat, zoo ooit art. 11 Alg. Regl. in al zijne gestrengheid moest worden toegepast, wij niet het eerst aan de beurt zouden wezen om uitgedreven te worden, maar veeleer de zich noemende orthodoxen. Ik behoef slechts te herinneren aan dat classieke kettergericht over de corypheën der oude orthodoxie gehouden, dat in de voorrede van den 3den druk van de *Leer der Hervormde Kerk* te vinden is en nog in onzen tijd voor velen, die zich rechtzinnig wanen, eene ernstige waarschuwing bevat.

Wat de tweede voorwaarde betreft; het is zoo, de Kerk had nergens eene verklaring der formule gegeven, waarbij op de bedoelde onderscheiding tusschen vorm en inhoud werd gewezen. Maar het was toch bekend, dat de Moderne Theologie vele aanhangers telde onder de leden der Synode en der Provinciale Kerkbesturen. Daarbij had ik mijne opvatting van godsdienst en Christendom niet buiten de Kerk, maar onder haar leiding en invloed mij verworven. Zou ik mij dan aan huichelarij schuldig maken door het onderteekenen dier formule? Volstrekt niet. Het supranaturalisme was niet gevallen door de halstarrigheid van het menschelijk verstand, dat nu eenmaal het wonder niet wilde erkennen, maar door de evidentie der feiten, door dat zelfde onderzoek

der schriften, waartoe het Protestantisme uitnodigt en aanspoort, omdat het zelf daaruit is voortgekomen. De Moderne richting was, uit een historisch oogpunt bezien, geen haeresis, maar de vrucht van den protestantschen geest zelve. Aan haar was de toekomst ook in de Kerk. Deze zou zich telkens levendiger van haar protestantsch karakter bewust worden en uit hare reglementen en verordeningen alles verwijderen, wat daarmede in strijd was. »Wij vermogen niets tegen de waarheid, maar vóór de waarheid». Dat woord van PAULUS zou het niet gelden voor de Ned. Herv. Kerk? De aanstaande predikanten moesten bovendien in diezelfde formule beloven allereerst de belangen van het Koninkrijk Gods te behartigen. Met deze belangen kunnen toch die der Kerk nimmer in strijd wezen. Had de historische critiek mij dan al eene andere voorstelling en opvatting van het Koninkrijk Gods, zooals het door JEZUS was gepredikt, gegeven, de Kerk kon niet anders van mij verlangen dan dat ik naar mijn vermogen, datgene wat zich aan mij, na ernstig onderzoek, als waarheid had geopenbaard aan de gemeente zou prediken, om zodoende mede te werken aan de uitbreiding van het rijk der waarheid, der reinheid en der liefde.

Met die voornemens trad ik als predikant in de Ned. Herv. Kerk op. Ik vond eene gemeente, die sedert eene lange reeks van jaren vrijzinnige voorgangers had gehad en die mij riep, wetende dat ik een aanhanger der nieuwe richting was. Ik heb daar steeds onverholen mijne meening uitgesproken en toen ik haar na 7 jaren verliet, heeft zij opnieuw een geestverwant in mijne plaats beroepen. Ook de Waalsche gemeente alhier, kon, toen zij mij tot haar leeraar riep, omtrent mijne zienswijze onmogelijk in het onzekere verkeer.

Voor een deel werd dus mijne verwachting verwezenlijkt. De moderne richting vond ingang. De val van het supernaturalisme was geen schade, maar winst voor den gods-

dienst. De godsdienst van JEZUS werd beter begrepen en kon de steunsels van het kerkelijk leerstuk missen. Groote vrijheid genoten wij ook in de Kerk, grooter dan ergens anders. Hoewel ik de vragen van art. 39 Regl. óp het G. O., voor zooverre ik mij herinneren kan, nimmer heb gedaan, werd ik daarover door niemand lastig gevallen.

In één opzicht zijn wij moderneren echter teleurgesteld. Wij hadden ons geveleid, dat de moderne richting, zooals hare aanvankelijke opkomst deed verwachten, allengs de heerschende zou worden. Maar integendeel, de reactie bleef niet uit. Nu en dan werd er reeds eene stem vernomen, die beweerde dat wij niet in de Kerk behoorden. Daardoor werden de moderneren tot tegenweer genoodzaakt. Zij drongen steeds krachtiger bij de Synode op het wegnemen van zulke bepalingen uit de reglementen aan, die als wapenen tegen hen konden worden gekeerd. Zij verlangden dat de vrijheid, welke zij historisch en feitelijk genoten, hun ook wettelijk zou worden toegekend. De aanklacht tegen den heer HOOYKAAS HERDESCHEE ingebracht, en die tot eene kerkelijke procedure leidde, deed ons zien hoe noodzakelijk het was, krachtig voor ons beginsel en goed recht optekomen. De kerkelijke quaestie moest duidelijk worden gesteld en opgelost. Het was ons niet te doen om over onze tegenstanders te heerschen; wij verlangden alleen vrijheid van beweging voor eene opvatting van het Christendom, die in de historische ontwikkeling van het Protestantisme haar oorsprong en haar goed recht vindt.

De Synode van 1876 stelde onze verwachting teleur, meenende dat de Kerk vooral rust behoefde. Daarop volgde de adresbeweging. Met hart en ziel onderteekende ik het adres der non-possumenten. Wij trachtten daarin de Synode den eisch van den tijd te doen begrijpen. De moderne richting was niet eerst sedert gisteren opgetreden. Zij telde duizenden aanhangers onder alle rangen en standen der maatschappij; haar goed recht in de Kerk moest erkend

worden. Bovendien behoorde aan het ellendig kerkelijk gehaspel een einde te komen. Wij vroegen allereerst wijziging van art. 39 Regl. op het G. O., zoodat het gebruik der vragen facultatief werde gesteld. Maar wij deden uitkomen, dat ook andere bepalingen niet langer konden behouden worden, o. a. art. 11 Alg. Regl. en de formule art. 27 Regl. op het examen. Hoe bitter werden wij nogmaals teleur gesteld! Allereerst door de Synodale Commissie. Zij toch motiveerde haar besluit, om niet, overeenkomstig het verlangen van velen, de Synode in buitengewone vergadering bijeen te roepen, o. a. met deze woorden: »ten einde ook »vele predikanten, die het non-possumus uitspraken, met »vereischte kalmte de hoog ernstige beteekenis dezer woorden te doen bedenken, in verband met hunne eens voor»waar niet lichtvaardig afgelegde verklaring en belofte.»

Waarmede hadden wij deze grove en grievende belediging verdiend? Des te grievender, omdat zij van de zijde eener Commissie kwam, die grootendeels uit ambtsbroeders bestaat. Begreep men ons zoo weinig? Was het adres zoo onduidelijk? Waren de leden der Commissie vreemd gebleven aan de kerkelijke geschiedenis der laatste jaren? In elk geval, die zinsnede der Syn. Commissie voorspelde ons, wat wij te wachten hadden. De discussiën en besluiten der Synode van 1877 toonden duidelijk aan, dat ook zij ons niet verstond. Zij deelde blijkbaar het gevoelen van helaas niet weinigen, die in ons eenige vermete drijvers zien, wien het te doen is om gelijk te krijgen en de Kerk naar hunne bijzondere zienswijze interichten. Onzerzijds is meer dan eens op het onware dezer beschuldiging geweest. De Hoogleeraar VAN BELL heeft in de Synodale zitting van 28 Augustus 1877 met kracht een ernstig protest doen hooren tegen de wijze waarop de daad van die predikanten, welke een »non-possumus» hebben uitgesproken, is en nog wordt beoordeeld. Hij herinnert er aan, dat die uitdrukking is ontleend aan de Roomsche Curie. In het »wij kunnen

aan art. 39 niet gehoorzamen" zegt hij, ligt namelijk dit: wij blijven strijden voor hetgeen ons recht toeschijnt en ons recht is, totdat het ons door de macht van den sterksten niet meer mogelijk wordt gemaakt. De verklaringen — dus gaat hij voort — die door anti-modernen van dat »non-possumus," een van de vormen waarin men pleegt te verklaren, dat men zijn recht niet prijs geeft, gegeven zijn en worden, verraden, dat men 's menschen plicht om voor zijn recht te strijden, hetzij voorbijziet, hetzij niet kent of beschouwt als een hoogst belangrijken eisch van strenge zedelijkheid.

Inderdaad, zoo is het. »Wij kunnen niet" wil zeggen: »wij mogen niet". Wij mogen niet wijken, niet toegeven, in geene transactie hoegenaamd treden. Wij weten het wel, dat wij buiten de Kerk volle vrijheid van denken en spreken hebben, maar wat mij zelve aangaat, beschouw ik het als mijnen plicht het goed recht der Moderne richting in de Kerk zelve te handhaven en daarvoor te staan.

Dat goed recht nu wordt miskend en bedreigd door de bepaling van art. 11 Alg. Regl., welke aan allen, die met kerkelijk bestuur belast zijn, de handhaving der leer voorschrijft. In eene Protestantsche Kerk kan geen sprake zijn van het handhaven eener leer, vermits de autoriteit ontbreekt, die de leer kan formuleeren. De Kerk heeft eene leer, in zooverre zij eene geschiedenis, een verleden heeft, waaraan zij niet ontrouw kan worden, zonder zichzelf te niet te doen. In dien zin is de zorg voor de leer der Kerk aan alle leden opgedragen; zij moeten die evenwel niet handhaven, maar integendeel ontwikkelen. De oorsprong en de geschiedenis der Kerk moeten de toetssteenen zijn, waaraan het recht van elke godsdienstige richting, om in de Ned. Herv. Kerk op te treden, moet gekeurd worden. Terwyl nu zoodanige keuring in de Catholieke Kerk, door de Kerk zelve geschiedt, moet zij in eene Protestantsche Kerk wel als een eisch der zedelijkheid worden voorgesteld, maar ten slotte aan de conscientie van het individu worden overge-

laten. Deze is nu onze grief tegen art. 11, niet dat er van eene leer sprake is, maar dat in het opdragen van het handhaven der leer aan kerkelijke colleges, het Catholieke kerkbegrip doorschemert en derhalve het Protestantsch beginsel wordt miskend.

Het goed recht der Moderne Richting wordt voorts bedreigd door de handhaving der formule in art. 27 Regl. op het examen. Met opzet heb ik uitvoerig bij de beweegredenen stilgestaan, die mij in het jaar 1864 tot de onderteekening dier formule hebben geleid. Tot op dit oogenblik heb ik van die onderteekening geen berouw. Onder gelijke omstandigheden zou ik ze andermaal onderteekenen. Maar onder de omstandigheden, waaronder wij thans verkeerden, zou ik ze beslist niet onderteekenen. Ik wil niemand oordeelen, maar ik kan mij moeilijk voorstellen hoe heden ten dage een beslist modern theoloog die onderteekening voor zijn geweten kan verdedigen. De omstandigheden toch zijn veranderd. De wijziging der formule is tweemaal aan de orde geweest. Eerst in 1877, toen de Hoogleraar KUENEN en de Heer LUTI eene gewijzigde formule hebben voorgesteld. Daarna bij gelegenheid van de herziening van het Reglement in verband met het kerkelijk hooger onderwijs, toen ook voorstellen en adressen betrekkelijk dit punt ter tafel waren. Tweemaal is de Synode in de gelegenheid geweest in dit opzicht het recht der Moderne Richting te erkennen. Beide gelegenheden heeft zij ongebruikt laten voorbijgaan. Maar wanneer nu de Synode de oude formule boven die van de Heeren KUENEN en LUTI verkiest, met de wetenschap dat vele modernen ernstige bedenkingen tegen de oude formule hebben, kan men dan beweren dat er in den toestand geene verandering is gekomen? Neen, dan heeft de oude formule eene nieuwe sanctie gekregen, dan bestaat de tweede voorwaarde niet meer, onder welke, zooals ik boven betoogde, een modern theoloog eene supranaturalistische formule mag onderteekenen. Het afstemmen der voor-

gestelde wijziging is niet eene negatieve, maar eene positieve handeling; het is het afwijzen van den eisch der moderne richting; het is de deur der kerk sluiten voor moderne leeraars. Het is een stap terug naar het Catholicisme; het is miskenning van den geest van het Protestantisme.

Het goed recht der moderne richting wordt eindelijk miskend door de voorgestelde wijziging van art. 39 Regl. op het G. O. De voorgestelde redactie luidt: »of andere soortgelijke, overeenkomende met het christelijk-hervormd karakter der Kerk''. Maar wij beweren juist dat met het christelijk-hervormd karakter noch de oude noch andere soortgelijke vragen overeenkomen. Juist daarom hebben wij gedurende 14 jaar noch de oude noch andere soortgelijke vragen aan onze jonge lidmaten gedaan. Wij hebben bij de bevestiging van lidmaten hen gewezen op het gewicht van het oogenblik en op hunne verplichting om als Christenen, de zedelijke beginsels van JEZUS in practijk te brengen, en hebben hun dan gevraagd of zij daartoe gezind waren. Of ik hiermede wil geacht worden een voorstander te zijn van eene zoogenaamde gezindheidsvraag? In geenen deele. In het Godsrijk treden nooit onwaardigen binnen, omdat het een geestelijk, een onzichtbaar rijk is. De onreine van hart kan wel beweren God te zien, inderdaad doet hij het niet. Maar tracht een Kerkgenootschap in dien zin het Koninkrijk Gods na te bootsen, dat het door dogmatische of gezindheidsvragen ook de onwaardigen wil buitensluiten, dan doet het eenvoudig eene dwaasheid. In de Catholieke Kerk vindt die dwaasheid hare verontschuldiging in haar kerkbegrip, volgens hetwelk zij een goddelijk instituut is, met onfeilbaar gezag bekleed. Maar de Protestantsche Kerk kan voor die dwaasheid geene verontschuldiging inbrengen. Zij weet zeer goed, dat zij niet het Godsrijk is, en dat het onmogelijk is hen, dit met bijoogmerken in de Kerk verlangen te komen, door welke middelen ook buiten te sluiten. Zij moet, wil zij althans de belangen van het Godsrijk, 't welk

het rijk der waarheid is, blijven behartigen, zich met eene bescheidener rol tevreden stellen, en veeleer zich het beeld van het vischnet voorhouden, dat allerlei soorten van vischen samenbrengt, waarvan de keuring wordt verdaagd tot aan de voleinding der eeuwen.

Inderdaad, men heeft slechts te kiezen tusschen deze twee: of gij zijt eene Catholieke Kerk en gij beweert: buiten mij geene zaligheid, en gij keurt hen die in de Kerk willen worden opgenomen, of gij zijt eene Protestantsche Kerk. Dan spreekt gij het uit, wel niet in eene confessie, maar bij monde der onafhankelijke wetenschap, welke uw oorsprong en welke uwe geschiedenis is, en gij zet de deuren vrij open en begroet met blijdschap al die tot U toetreden om ware vroomheid en zedelijkheid te bevorderen.

Alle voorstellen met betrekking tot de aannemings-quaestie in de laatste jaren van de Synode uitgegaan, met inbegrip van het thans aanhangige, lijden, m. i. aan halfslachtigheid, voor eene Catholieke Kerk te Protestantsch, voor eene Protestantsche Kerk te Catholiek gekleurd.

Het is diezelfde halfslachtigheid, die als een kanker knaagt aan ons kerkelijk leven en daardoor ook eene onberekenbare schade aan het godsdienstig leven van ons volk toebrengt.

Daarom is het juist in deze dagen zulk eene ernstige vraag voor alle predikanten of zij nog in die Kerk hun ambt kunnen blijven waarnemen. Waarom ik het voorbeeld niet volg van hen, die deze vraag ontkennend hebben beantwoord, heb ik reeds gezegd. Toch veroordeel ik hunne handelwijze niet. Integendeel. Al ware het slechts dat hun uittreden aan velen de oogen hebben geopend voor den kerkelijken toestand en voor den eisch des tijds, dan zou hunne daad, schijnbaar der Kerk vijandig, haar ten slotte ten goede komen.

Evenmin kon ik het voorbeeld volgen van vele mijner geestverwanten, die, zonder zich opnieuw te verklaren, eenvoudig hun »non-possumus” willen handhaven. Het

kwam mij integendeel noodzakelijk voor, dat nu na drie jaren niets wezenlijks is gedaan om aan de Moderne Richting vrijheid van beweging toe te staan, nadat de daartoe strekkende voorstellen, door hunne geestverwanten in de Synode gedaan, verworpen zijn, de onderteekenaars van het non-possumus-adres hun ambt niet kunnen blijven bekleeden, zonder daarvan aan U en aan de gemeente eene nadere verklaring te geven. Ik mag niet onder verdenking staan, dat ik, hoewel de toestand onveranderd bleef, mij in dien toestand toch wel vinden kan. Allermint mag ik den schijn op mij laden, alsof ik thans, met het oog op de heftige oppositie, welke de Synodale voorstellen bij de uiterste rechterzijde ondervinden, aan het beginsel waarvoor wij strijden, minder zou hechten dan voor drie jaren. Daarom acht ik mij verplicht U medetedeelen, dat ik mijn non-possumus-verklaring nog volledig handhaaf, en met betrekking tot de drie punten, welke ik boven uitvoering heb besproken, mij zelve die vrijheid toeken, welke wij tot heden te vergeefs van U hebben gevraagd.

Daar ik de bepaling van art. 11 Alg. Regl., betrekking hebbende op de handhaving der leer, strijdig acht met het Christelijk-Hervormd karakter der Kerk, beschouw ik haar voortaan als niet geschreven.

Wat de verklaring in art. 27 Regl. op het examen betreft, hoewel mij niet bewust aan haar ontrouw te zijn geworden naar den zin, welchen ik destijds heb gemeend aan haar te mogen hechten, wraak ik elke supranaturalistische interpretatie dier formule en wijs elk vermoeden, alsof ik haar in zulk een zin zou willen onderteekenen, beslist af.

Eindelijk verklaar ik, dat ik, na in 1877 onder afwachting van de beslissing der Synode van dat jaar, geene lidmaten te hebben aangenomen, sedert weér, in overleg met den kerkeraad mijner gemeente, lidmaten heb aangenomen en bevestigd, zonder gebruik te maken van de vragen, voorgeschreven in art. 39 Regl. op het G. O., en ook in het vervolg mij die vrijheid zal blijven veroorloven.

Ik ben mij bewust, M. H.! dat deze verklaring, evenals eene soortgelijke van een negental mijner geestverwanten, aan allerlei critiek zal blootstaan, en ik durf zelfs niet gissen hoe zij door U zal worden beoordeeld. Men heeft haar als eene daad van revolutie gequalificeerd. Welnu, hetzij zoo, revolutie! Maar revolutie tegen halfslachtigheid, tegen onwaarheid, tegen den Catholieken zuurdeesem in onze Ned. Herv. Kerk!

In dien zin ben ik er trotsch op, mij aan de zijde der revolutie te scharen.

Met verschuldigde hoogachting,

Uw Dienstw. Dienaar,

A. B. VAN DER VIES.

BREDA,
17 Juni 1879.

